

11. Левчук М. А. Преса Православної церкви Волині: тематичний аспект (За матеріалами часописів «Дзвони Волині», «Волинь православна») / М. А. Левчук // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. дев'ятої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 28—29 жовтня 2005 р. — Л., 2005. — С. 522—525.
12. Лист з Африки // Католицький вісник. — 2010. — № 2. — С. 7.
13. Пастирське послання до віруючих з нагоди «Дня молитви про покликання у церкві» // Slavorum apostoli. — X., 2007. — № 1. — С. 31—35.
14. Пастирський лист Конференції римсько-католицьких єпископів України до вірних лагінського обряду з нагоди річниці Голодомору в Україні // Slavorum apostoli. — 2008. — № 3—4. — С. 21.
15. Проповедь владики Станислава Падевського // Slavorum apostoli. — 2007. — № 4. — С. 12—14.
16. Скленар І. Сучасна церковна преса в Україні: головна проблематика / І. Скленар // Вісник Львівського університету. Сер. «Журналістика». — Л., 2003. — Вип. 23. — С. 257—269.
17. Церква і соціальна комунікація : найголовніші документи Католицької церкви про пресу, радіо, телебачення, Інтернет та інші медіа / упоряд. і наук. ред. М. Перун. — Л., 2004. — 440 с.
18. Чайка В. Як використати нашу історію? / В. Чайка, Г. Драус // Wołanie z Wołunia. — Остріг, 2008. — № 1. — С. 5—8.

Олена Кузнецова

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЗАМІТОК У ПРЕСІ НА ВИДИ

Для визначення формату жанру замітки в пресі систематизовано та диференційовано замітки на види за певними ознаками; аргументовано відмінність поняття «замітка» від понять: «повідомлення», «інформація», «новина», «сенсація», «факт»; доведено помилкове зарахування до видів замітки малих форм інших жанрів: текстівки, анонсу, анотації, міні-рецензії, блиц-портрета, міні-огляду, міні-історії.

Ключові слова: *формат жанру, формат замітки, види заміток, диференціація заміток, повідомлення, сенсація, новина, факт, ефективність жанру.*

Для определения формата жанра заметки в прессе систематизированы и дифференцированы виды заметок за определенными признаками; аргументировано отличие понятия «заметка» от понятий: «сообщение», «информация», «новость», «сенсация», «факт»; доказа-

но ошибочное отнесение к видам заметки малых форм других жанров: текстовки, анонса, аннотации, мини-рецензии, блиц-портрета, мини-обзора, мини-истории.

Ключевые слова: формат жанра, формат заметки, виды заметок, дифференциация заметок, сообщение, сенсация, новость, факт, эффективность жанра.

For defining format of the news item genre in the press different news items have been systematized and differentiated in types according to specific criteria; the difference of the notion «news item» from such terms as «notification», «information», «news», «sensation», «fact», «report» has been argued; the wrong inclusion into news item types of small forms of other genres, such as a caption, an announcement, annotation, mini-critique, mini-review, mini-story, express-portrait, has been riddled.

Key words: genre format, news item format, types of news items, differentiation of news items, report, sensation, news, fact, genre efficiency.

Постановка наукової проблеми та її значення. Для осмисленого й ефективного впливу преси важливі теоретичні знання типології жанрів, уміння вибирати найвідповідніший вид журналістського жанру і дотримуватися вимог його формату, що зумовлює соціальну й професійну **актуальність** порушеної теми. Формат диференціації заміток у сучасній пресі — це водночас проблема термінологічного апарату журналістикознавства, жанрології ЗМІ, що загалом зумовлює суспільне й наукове значення теми.

Аналіз досліджень проблеми. Формат виду жанру замітки як міра відповідності усталеним уявленням про ознаки окремого виду жанру порівняно з іншими видами, його характеристики, відмінності — ще малодосліджена тема. Проблеми відмінності, неформату інших жанрів ознакам жанру торкався В. Різун, наголошуючи на такому явищі, як «внутрішньожанрова різновидність», та зауважуючи, що кожен жанр як форма вираження певного змісту зберігає свої усталені риси і водночас на «вимогу» різноманітних проявів дійсності допускає ті чи ті відхилення від норми, які нерідко «розмивають» межі жанрів [4, с. 145]. А. Іващук [2, с. 114] вказує на невідповідність вживання О. Чекмишевим у підручнику «Основи професійної комунікації. Теорія і практика новинної журналістики» терміна «факт» на означення жанру [6, с. 40].

Відзначимо, що ігнорування норм науки класифікології, зокрема єдиної ознаки для поділу на класи, типи, види, підвиди, уста-

лених типологій жанрів преси, схилання перед закордонними працями, як-от книгою О. Тертичного «Жанры периодической печати» [див. 3], призводить до негативних наслідків. До прикладу, Н. Бутменчук допускає таку помилку: «Першим серед малих жанрів нашу увагу привернув факт. Обсяг факту — 4—5 рядків (до чотирьох коротких речень). Факт не має заголовка і не передбачає жодного стилістичного забарвлення» [1, с. 264]. Факт існує в реальності, а в журналістському контенті є *відтворення факту*, події, явища, дійства і т. п.

Чимало інших українських дослідників ЗМІ услід за російським науковцем О. Тертичним [5, с. 63—72] помилково відносять до замітки текстівку, анонс, анотацію, міні-рецензію, блиц-портрет, міні-огляд, міні-історію, міні-пораду. Часто журналісти до поняття «замітка» — одного з найпоширеніших у пресі журналістського жанру — як синоніми вживають слова: повідомлення, новина, інформація, сенсація, факт. Термінологічна плутанина зумовлює **завдання дослідження**: уточнити поняття жанру замітки; диференціювати замітки українських періодичних видань за видами; виокремити видові ознаки, особливості заміток; визначити нерівнозначність понять: замітка й повідомлення, замітка й новина, замітка й інформація, замітка й сенсація, замітка й факт; розкрити поняття: формат, неформат замітки. У результаті виконання цих завдань буде досягнута **мета**: визначення формату диференціації виявлених видів замітки для ефективного сучасного медіадискурсу.

Журналістська замітка — це загальна назва інформаційного журналістського текстового жанру преси, інформагентств, радіомовлення, телебачення, інтернет-ЗМІ, в основі якої — суспільно важливе повідомлення, новина, інформація, сенсація, факт. Спробуємо з'ясувати, чи рівноцінні, синонімічні поняття «замітка» і «повідомлення», «новина», «інформація», «сенсація», «факт».

Поняття «повідомлення» має два значення: 1) дані, інформація, передані, викладені ким-небудь; 2) метод відтворення інформації у мас-медіа. В ідеалі кожен матеріал ЗМІ повинен містити повідомлення невідомих фактів, подій, явищ, проблем.

Поняття «новина» — це інформація про щось нове в сьогоденні, минулому чи майбутньому або ще не відома інформація, повідомлення про суспільно значиму, цікаву, незвичну, нову або малові-

дому подію, що відбулася нещодавно, в минулому або відбудеться в майбутньому. Виділяють основні предмети новин: факт, подія, захід, підсумки діяльності, планування, пригода, явище, нормативний документ, що стають предметом відтворення у замітці.

Поняття «інформація» — це дані, судження про факти, події, пригоди, дії, заходи, акції, явища, думки, оцінки. Види інформації: реальна, ймовірна, превентивна, програмна (як рішення, наміри, плани, порада, рекомендація).

Поняття «сенсація», за Словником української мови (в 11 т.), — це повідомлення, що вражає чимсь, збуджує, викликає загальне зацікавлення. Її містять матеріали ЗМІ про катастрофи, вбивства, пожежі, землетруси, повені, урагани тощо. Сенсація може бути викладена в будь-якому журналістському жанрі, а не тільки в замітці.

Поняття «факт» — основа будь-якого інформаційного, аналітичного, художньо-публіцистичного жанру. Не можна називати факт жанром, бо жанр — це усталена форма відтворення з певними ознаками. Одиначний факт може бути відтворений у будь-якому малому жанрі.

Як бачимо з характеристик зазначених понять, назва жанру «замітка» не синонімічна до слів: повідомлення, новина, інформація, сенсація, факт. Повідомлення, новину, інформацію, сенсацію, факт може містити будь-який журналістський жанр. А жанр «замітка» має завжди нести новинне повідомлення і реальну, а не вигадану чи штучно створену сенсацію.

Усі різновиди заміток повинні мати такі характерні *жанрові ознаки*, як: актуальність, новизна інформації, стислість, суспільна значимість, незаангажованість, точність, емоційна стриманість, дохідливість викладу, надзвичайна оперативність; сприяти соціальному орієнтуванню, даючи відповідь на від трьох до шести головних запитань: *Що? Хто? Де? Коли? Як? Чому?* Ці загальновідомі питання називають інформаційною формулою римського оратора Марка Фабія Квінтіліана, відомою ще з першого століття до н. е.

Формат замітки залежить від виконання нею суспільних і психологічних завдань. Зокрема, замітка має виконувати такі *соціальні функції*:

1) інформувати про факти, події, явища, ситуацію, умови, аудиторію ЗМІ;

- 2) регулювати суспільне, приватне життя, сприяти пошуку, прийняттю рішень читачами видань;
- 3) сприяти освіті, просвіті й самоосвіті аудиторії ЗМІ;
- 4) виховувати читача на традиційних національних цінностях;
- 5) дати можливість відпочити, відволікатися від щоденних проблем;
- 6) рекламувати товари, послуги, ноу-хау;
- 7) контролювати владу щодо розбудови демократії;
- 8) повідомляти про партійну, релігійну ідеологію;
- 9) давати задоволення від інформації в замітці;
- 10) сприяти поширенню культури в усіх сферах суспільного життя.

Формат замітки в пресі — це будь-який різновид замітки, якому притаманні новизна, суспільна значимість інформації, стислість, оперативність, дохідливість, релевантність викладу, що інформує про цікаву, незвичну, нову або маловідому подію, яка відбулася нещодавно, в минулому або відбудеться в майбутньому, та відповідає етичним принципам: правдивість, об'єктивність, чесність, порядність та ін.

Правдивість заміток залежить від перевірки журналістом зібраної інформації з трьох незалежних джерел і спирається не тільки на перевірені факти, а й на правильний, незаангажований виклад, доречне вживання слів, для чого журналістам корисно читати тлумачні й енциклопедичні словники, спеціальні довідники, звертати увагу й уточнювати запис імен, прізвищ, посад, назв установ, організацій, фірм, географічних назв. Стислість замітки визначається мовним стилем. У замітці часто використовують мовні кліше й скорочені назви (абревіатури). Варто використовувати загальноприйняті скорочення.

Дохідливість викладу замітки є дуже важливою, оскільки в великому тексті необхідно дати зрозумілу всім інформацію.

Оперативність замітки — це швидке повідомлення про щось нове, значиме, цікаве для аудиторії ЗМІ.

Релевантність — це відповідність інформації інтересам аудиторії, її практичним потребам, а не ті замітки, що за маркетинговим підходом викликають яскраву емоційну реакцію аудиторії, як, до прикладу, замітки про кримінальні злочини.

Неформатом є агресивні, фейкові, тенденційні замітки, написані на замовлення, що дезінформують, дезорієнтують, маніпулюють громадською думкою, впливають на психічний стан людей.

Таким чином, щоб замітка була *об'єктивною, чесною*, в ній не повинно бути заангажованості, замовчування, підтасування фактів.

Неформатними є також багатослівні замітки, що містять художню, а не публіцистичну образність, аналітичність, коментарі, відкрите виявлення авторської присутності, агресивність, заангажованість.

Отже, для формату заміток головне — чітко знати їх видові ознаки та вимоги до кожного виду. Ці інформаційні тексти диференціюють за різними критеріями й ключовими ознаками. Замітка повинна відповідати вимогам до цього жанру й ознаці поділу на види.

Замітки можуть містити повідомлення про подію, яка відбулася нещодавно, в минулому або відбудеться в майбутньому. Це дає підстави поділяти замітки *за часовою ознакою* відтворюваних подій на: *замітки про сучасне, про невідоме минуле і про майбутнє*, що інформують про передбачувані майбутні заплановані, запрограмовані факти, події. Формат будь-якої замітки — точно вказати час події.

За реальністю відтвореної інформації замітки бувають: *фактографічні* (відображають реальні факти, події); *фейкові* (відображають вигадані, видозмінені факти, події); *ймовірні* (повідомляють про ймовірні факти, події, явища); *превентативні* замітки (повідомляють про заплановані події); *нормативні та програмні*.

За суспільними сферами подій замітки поділяють на: *економічні, політичні, культурологічні, екологічні, спортивні, медичні, релігійні, естетичні, соціально-побутові* та ін. і розміщують на відповідній сторінці газетного чи журнального видання. До прикладу, газета «Львівська пошта» на розвороті восьмої та дев'ятої сторінок подає добірку заміток п. н. «Культурні події у нашому місті». Газета «Україна молода» традиційно на 23-й сторінці вміщує в підвалі хронікальні замітки про результати змагань з різних видів спорту: футболу, гандболу, хокею, тенісу.

За сенсом викладу замітки диференціюються так:

- *замітка-повідомлення* — найпростіший вид інформації, яка публікується, щоб поінформувати читача про суспільно значимий факт, подію, привернути увагу громадськості;

• *замітка-відгук* — це стислий виклад авторської думки щодо тих чи інших фактів, подій. Така замітка може мати як схвальний, так і негативний відгук. Авторська думка супроводжується емоційністю, стилістичною пружністю. Той, хто готував до друку відгуки читачів, знає: передати авторські емоції в невеликому за розміром матеріалі значно складніше, ніж, скажімо, в кореспонденції, репортажі. Тут справді доречно пам'ятати правило: словам — тісно, думкам — просторо;

• *замітка-пропозиція* — це короткий виклад того, яку суспільно значиму проблему автор вважає актуальною та який шлях (варіанти) вирішення її пропонує. Зрозуміло, що і проблема, і варіант її вирішення в невеликій за розміром публікації можна позначити тільки схематично. Однак головним є те, що така замітка засвідчує: автор не байдужий, він заявляє про свою активну життєву позицію, має свій варіант вирішення проблеми. Як приклад — замітка-пропозиція з газети «Літературна Україна» (2014. — 24 квіт.):

Долучіться!

Шановні колеги!

Прошу підтримати ідею цілісності України у такий спосіб: давайте створимо антологію творів про Крим під умовною назвою «Крим, який ми любимо». Прохання надсилати поезії, прозу (короткий жанр), публіцистику на адресу упорядника: tarnashynska@gmail.com/.

Паралельно паперовий варіант текстів прошу подавати до Київської організації НСПУ.

Упорядник залишає за собою право добору антології творів.

Людмила Тарнашинська

• *замітка-побажання* — це енергійна за стилем написання публікація, у якій автор у категоричній формі висловлює пропозицію, мотивуючи її. Здебільшого побажання сформовані для вирішення соціальних проблем, які безпосередньо стосуються автора;

• *замітка-подяка* — це емоційно висловлена автором думка про факти, чийсь дії, які сприяли успішному вирішенню його проблем. Сучасна журналістика широко використовує такі замітки, завдяки чому «приватна» проблема автора набуває громадського звучання;

• *замітка-прохання* — це стислий матеріал, написаний в толерантному стилі, яким автор намагається залучити громадськість до вирішення актуальної проблеми. Нерідко прохання спрямоване до самої редакції — висловити комусь вдячність, привітати з ювілеєм людину тощо.

На нашу думку, типологію заміток *за сенсом викладу* можна розширити *заміткою-порадою або заміткою-рекомендацією*. *Замітки-поради* побутового характеру найчастіше не мають посилення на авторитет. *Замітки-поради*, що можуть викликати вагомі зміни, завдати шкоди людині та суспільству, наприклад лікувальні поради, правові консультації, потребують посилення на статус фахівця, лікаря, юриста і називання його імені та прізвища, що додає замітці-поряді ефективності впливу на читача.

Прикладом може слугувати така замітка з «Газети по-українськи» (2014. — 18 квіт.):

Розвіщують оголошення про дії за надзвичайних ситуацій

У столиці з'являються оголошення, як діяти за надзвичайних ситуацій. Якщо почули звук сирени або сигнал «Увага всім!», необхідно негайно ввімкнути радіоточку чи телевізор для отримання термінового повідомлення.

Киянам рекомендують узяти із собою аптечку, документи, воду, засоби індивідуального захисту та перейти до тимчасового бомбосховища. Їх адреси пишуть в об'явах окремо для кожного мікрорайону. — Вирішили розмістити такі оголошення через загострення ситуації у східних областях, — говорить Олександр Рябчук, заступник начальника столичного управління з надзвичайних ситуацій. — Почали пару днів назад, повісили в кількох районах. Чіпляємо на кожному будинку. — Коли побачив оголошення, здивувався. Не знав, що в нас є діючі бомбосховища. Виявилося, до найближчого 15 хвилин пішки, — говорить 24 річний Володимир Алаторцев, який живе на вул. Донця, 5. — Сумніваюся, що воно вмістить усіх, хто цього потребуватиме.

Олександра Горчинська

До заміток *за сенсом викладу* можна віднести також *замітку-привітання*.

Традиційно *за розміром* розрізняють: *коротку, стандартну й розширену* замітки. До коротких заміток, що має 2—3 рядки, належить *хронікальна* замітка без заголовка. Її текст ніби спресований, з якого викинули всі зайві слова. До прикладу — хронікальна замітка з тижневика «Країна» (2012. — 25 жовт. — С. 25):

1148 разів викрадали картини іспанського художника Пабло Пікассо. За даними британського агентства ARTLOSS REGISTER, його твори цуплять найчастіше у світі.

Формату хронікальної замітки притаманний т. зв. «телеграфний стиль», а саме: лаконізм, простота, стриманість, точність. У хроні-

кальній замітці текст не містить подробиць, суть події характеризується називними реченнями.

Мова хронікальної замітки — суха, ділова, офіційна, книжна. У такій замітці автор відповідає на три запитання: *Що? Де? Коли?* Хронікальна замітка не має заголовка, для неї характерні слова, показники часу події: сьогодні, вчора, завтра або конкретна дата. Їх оприлюднюють у добірках, що вже мають заголовок, переважно на перших і других сторінках газет. Ось як газета «Голос України» (2013. — 5 черв.) подає на першій сторінці номера добірку хронікальних заміток із посиланням на джерело інформації:

Коротко

Мін'юст розробив проект змін до Закону України «Про нотаріат», що обмежить вартість послуг нотаріусів під час реєстрації нерухомості (real — ty.obozrevatel.com).

Департамент бюджету та фінансів Житомирської міської ради взяв в управлінні Держказначейства короткотермінову позику — майже 30 мільйонів гривень — на виплату зарплати вчителям, повідомляє наш власкор Олексій Кавун.

Посол Польщі в Україні Генрик Літвін та Генеральний консул Рафал Вольський у Черкасах обговорили з головою ОДА Сергієм Тулубом та в. о. міського голови Віктором Білоусовим питання участі польських підприємців у вересневому інвестиційному форумі, інформує наш власкор Лідія Титаренко.

Папа Римський не приїде на святкування 1025-річчя хрещення Русі — на цей час заплановано його візит до Ріо-де-Жанейро («Дзеркало тижня»).

Різновидом хронікальної замітки є *антрефіле* — замітка-повідомлення одним абзацом, що звертає увагу читача на якийсь важливий факт і немає ні заголовка, ні підпису. Антрефіле подають під тематичними рубриками і розміщують як колонки чи добірки. Такі замітки вміщують і як «врізки» у великі матеріали на шпальтах чи розворотах. Як приклад — антрефіле із львівської газети «Експрес» у публікації «Не загубись у списках» (2013. — 1 серп.):

Вступна кампанія виходить на фінішну пряму. І вже 1 серпня з'являться перші щасливчики, яких виші рекомендують до зарахування на державну форму навчання.

Рейтинговий список означає, що вступника не зараховують, а лише рекомендують зарахувати на навчання.

Найбільш розповсюджена у пресі — *стандартна, або звичайна*, замітка, в її основі — конкретна подія, стан справ. Форматом *звичайної замітки* є метод повідомлення, заголовок і відтворення фактів та деяких подробиць. Обсяг стандартної замітки — 4—40 рядків. Проілюструємо це стандартною оціночною заміткою «Поляки живуть, як пани, а в нас кріпаки шевченківських часів» із «Газети по-українськи» (2013. — 30 лип.):

Без реформи в аграрному секторі за 10 років Україна перетвориться на країну, що виробляє зерно лише як сировину, переконаний президент Союзу сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів України 55-річний Іван Томич.

— Нам однозначно треба приєднатися до Зони вільної торгівлі з Євросоюзом. Ми отримаємо конкретні переваги, — каже експерт. — Саме ЄС виділяє кошти на підтримку сільської місцевості, розвиток аграрного ринку, сільськогосподарської кооперації, дешеві кредити, програми прямої підтримки посівів, безкоштовні освітні програми для дрібних виробників. Це давно працює в наших сусідів — Болгарії, Польщі. Зараз поляки живуть, як пани, а в нас люди — бідні, ніби кріпаки в шевченківські часи. Побут, до роги, соціальна сфера — усе деградує.

Після входження до Зони вільної торгівлі дрібним українським сільгоспвиробникам буде важко. В Європі 100 років, як заборонили надвірний забій худоби, діють суворі вимоги до збирання, охолодження, зберігання, транспортування та переробки молока й м'яса. Потрібно буде створити сільські кооперативи, об'єднання дрібних виробників для збору молока з доїльними апаратами, організувати пункти забою тварин.

Але Україні в будь-якому разі треба реформувати й модернізувати сільськогосподарське виробництво. Бо стара праця на селі — дорога в злидні. Інших шляхів, як перехід на стандарти ЄС, немає.

Ірина Рибаківа

Форматна *розширена замітка* у пресі має заголовок, іноді — підзаголовок, може мати лід, композицію: вступ, основну частину, кінцівку і міні-висновок. До змісту розширеної замітки можна додати чимало деталей, думки компетентних осіб, історичну довідку, порівняння, характеристику героїв. Увага в такій замітці зосереджується на незвичності, акцент переноситься із результатів на обставини. Обсяг розширеної замітки — 40—150 рядків.

Розширена замітка повинна відповідати більше ніж на шість запитань: *Хто? Що? Де? Коли? Як? Чому? Через що?* Розширена замітка може містити: посилання на джерело інформації, цитати,

цифри, статистичні дані, наочні елементи, порівняння, характеристики людей.

До прикладу — розширена замітка Тетяни Коняєвої «Домінікану львівську вивели монахи 600 років тому» з газети «Високий Замок» (2014. — 27 лют.):

На виставці представили понад 60 порід декоративних голубів вітчизняної та зарубіжної селекції. У Львові відбулася виставка декоративних голубів та ярмарок декоративного птахівництва. Голубівники представили свої найкращі та найоригінальніші екземпляри. Побачити можна було понад 400 птахів. Пернаті були з кучерявим пір'ям, чубчиками, бакенбардами, білі, чорні, карликові...

«Виставку було заплановано майже рік тому. У зв'язку з ситуацією в країні вона пройшла не так масштабно, але багато хто представив своїх птахів, яких за рік виростив», — розповів журналісту «Леополіса» організатор виставки, голова міського клубу декоративних голубів Мирослав Ліщинський.

Увагу відвідувачів найбільше привертала львівська порода голубів, яку вивели монахи-домініканці у Львові в XV—XVI ст. Пташка порівняно з іншими мініатюрна. «“Домініканська львівська” вибаглива. Зазвичай такий голуб білий з кольоровими крилами. Має короткий дзьоб та гарний чубчик, — розповідає голубівник пан Григорій. — У Львові мало таких голубів, тому їх рідко випускають з вольєрів. Я намагаюся пускати пташок політати, адже тоді вони будуть мати хороший імунітет та гарний вигляд».

На виставці представлено й інші рідкісні різновиди голубів: шмалькаденські, пухові павичі, дугиші. До елітних належать кучеряві голуби, які вирізняються своєю красою та оригінальністю. Найбільшу кількість порід декоративних голубів високої якості вирощують саме у західних областях України, адже є можливість обмінюватися досвідом з провідними голубівниками Європи. Паралельно відбувся ярмарок декоративного птахівництва. Найбільший попит був на спортивних голубів. А ще тут були кролі, зайці, півні і павичі. Молодого кролика можна було купити за 80—100 гривень. А великого — за 350—500 грн. Надибала гарного вухастого зайця, запитала, скільки коштує. «Дорого, беріть краще малого», — каже продавець. Але я наполягаю. «А за три тисячі купите?» — запитує пан. Ціна мене ошелешила, як і потенційних покупців, які теж заглядалися на цього вуханя.

Пару красивих півнів віддавали за 1250 гривень. Поряд люди торгувалися за куріпок. Чимало було охочих продати павичів, за пару яких правили 2200 грн. Голубівники активно штурмували клітки зі спортивними та декоративними голубами. Ціни — від 250 до 600 грн, залежно від стану та

віку пташки. Окрім птиці, зайців та кролів, на ярмарку можна було купити песика, морську свинку чи хом'ячка.

За *методом відтворення інформації* замітки бувають: *статистичні, критичні, прогностичні, публіцистичні, сатиричні, гумористичні*.

Формат *статистичної замітки* — відобразити перевірені кількісні та якісні показники масових явищ. Львівська газета «Високий Замок» статистичні замітки вміщує під постійним заголовком «Цифра», як ось у числі від 23 липня 2013 р.:

32 сім'ї бажають всиновити львівських дітей-сиріт. Ці сім'ї стоять на обліку, як такі, що хочуть всиновити дитинку. Протягом цього року у Львові всиновлено 13 дітей, у тому числі 9 з первинного обліку міста Львова. Крім того, ще 4 дитини з первинного обліку міста Львова усиновили в інших регіонах. На місцевому обліку з усиновлення перебувають 116 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які мають підстави для усиновлення.

Газета «Україна молода» на розвороті другої—третьої сторінок, у підвалі під рубрикою «Рахункова палата», подає добірки статистичних заміток, що завжди починаються із цифри. До прикладу — перша замітка у цьому виданні (2014. —18—19 квіт.):

40 млн гривень планується виручити на аукціоні з продажу державних автомобілів. Про це заявив міністр фінансів України Олександр Шлапак, додавши, що на продаж виставили 1,5 тис. «зайвих» автомобілів чиновників. У прес-службі відомства нагадують, що в аукціоні зможуть взяти участь усі бажаючі — процедура буде відкритою.

Критична замітка покликана викривати негативні факти, явища. Ось, до прикладу, критична замітка під рубрикою «Екологія» у газеті «Україна молода» (2014. — 17 квіт.):

Китай отрує нас

Забруднене повітря Північної Америки впливає на клімат усієї Північної півкулі

Потужні маси забрудненого повітря Китаю мають далекосяжний вплив на характер погоди на всій Північній півкулі нашої планети, повідомляє Бі-Бі-Сі з посиланням на результати досліджень учених Каліфорнійського екологічного інституту. Бурі, що підсилені густим смогом, який поширюється з-над китайських міст, впливають на метеорологічні прогнози в найвіддаленіших кутках світу. Ефекти дії цього механізму найбільш помітні взимку. Як зауважує науковець технологічного інституту Юань Ванг, який давно досліджує це питання, забруднені маси повітря спричи-

няють появу над Тихим океаном товщих та вищих за звичайні шарів хмар. Вони, у свою чергу, спричиняють сильні опади. «Загальні наслідки є досить драматичними», — стверджує вчений.

Ванг наголошує, що найбільше вплив китайського смогу є відчутним у Північній Америці.

Повітря в багатьох частинах Азії має найвищий у світі рівень забруднення. У Пекіні та Делі він часто значно перевищує норми Всесвітньої організації охорони здоров'я, що має серйозні наслідки для здоров'я мешканців цих регіонів. Але, як виявилось, і решта планети не може почуватися в безпеці.

Олег Боровський

Прогностичні замітки дають передбачення погоди, матчів, політичних подій та ін. До прикладу — прогностична замітка з газети «Високий Замок» (2014. — 18 квіт.):

Сонячний та теплий Великодній день

Марія ДЕРКАЧ

Великодні свята у Західній Україні будуть теплими. Вдень варто очікувати 16—18 градусів тепла, вночі — плюс 7. Небо буде переважно безхмарним, дощитиме лише у п'ятницю та суботу. Як повідомляє gismeteo.ua, у п'ятницю, 18 квітня, у Львівській області мінлива хмарність, вдень короткочасний дощ, вітерець. Температура повітря вночі — 4—13 градусів тепла, вдень — плюс 8—18.

У суботу, 19 квітня, на Львівщині небо буде то хмарним, то чистим, вдень — дощова хляпавка та вітер. Вночі на термометрі 10—11 градусів тепла, вдень — 11—12 градусів вище нуля.

У неділю, 20 квітня, на Великодній день, у Львівській області ранок буде трохи хмарним, але весь день буде сонячним. Стане трохи тепліше: вночі — 8—12 градусів тепла, вдень повітря прогріється до 11—18 градусів.

21 квітня, на Обливаний понеділок, на Львівщині синоптики прогнозують безхмарне небо. Дощ не полле землю на символічне Великодне свято. Температура повітря вночі — 7—13 градусів тепла, вдень пригріє до 12—18 градусів.

Публіцистична замітка оснований на фактах, подіях, явищах, діях, яким притаманна публіцистична образна аргументація думки, ідеї. У досконало написаній публіцистичній замітці використовують публіцистичні образи (публіцистичні словесні образи, публіцистичні образні картини, публіцистичні персонажі). Публіцистичним заміткам притаманний високий рівень узагальнення фактів, подій, явищ. Щоправда, процес узагальнення в публіцистичних замітках

має свої особливості. Так, образ-персонаж у публіцистичній замітці завжди конкретний, реальний, його ім'я не придумане, а справжнє. Автор спілкувався з людиною, добре її знає і пише лише про те, що бачив сам чи почув з розповідей інших, прочитав у документах, інших журналістських матеріалах.

Ще одна характерна риса публіцистичних заміток: виклад підпорядкований аргументації головної думки, ідеї твору, що може навіть і не бути названа. Вдаючись до написання публіцистичної замітки, автор завжди відступає від послідовного розкриття подій. Композиція такого тексту визначається не розвитком подій, а логікою судження, аргументацією головної думки ідеї. Як приклад — публіцистична замітка-відгук з газети «Літературна Україна» (2014. — 24 квіт.):

Ганебно до такого опускатися!

16 квітня 2014 року від мого імені з моєї електронної пошти було розіслано дивного листа, спрямованого на дискредитацію голови НСПУ Віктора Баранова та інших поважних людей.

Офіційно заявляю, що нічого подібного я, Сергій Грабар, секретар НСПУ, не писав і не розсилав. Займатися подібним взагалі вважаю нижчим своєї гідності. І письменникам опускатися до такого — безнадійна ганьба. Цей «жанр» — для людей, які не мають навіть ембріона совісті.

Звертаючись до тих, хто цим займається (що поробиш — у кожного свій рівень), ще раз закликаю: схаменіться — наша держава перебуває у стані війни. Не творіть війну всередині країни, не допомагайте агресорові, станьте, врешті-решт, Українцями.

Сергій Грабар,
секретар НСПУ

Про те, що це — публіцистична замітка, свідчить авторська аргументація словесними публіцистичними образами: *нижче своєї гідності, безнадійна ганьба, ембріон совісті*; а також за допомогою публіцистичної картини: *наша держава перебуває у стані війни. Не творіть війну всередині країни, не допомагайте агресорові*.

Сатирична замітка — це жанр газетно-журнальної сатири, в якому стисло, в яскравій, комічній формі повідомляється про парадоксальні факти з метою висміювання, показу невідповідності проголошуваних намірів і дій демократичним ідеалам. Завдань у сатиричній замітці набагато більше, ніж у критичній, що лише викриває негативне. Формат сатиричної замітки — комічними засобами

висміяти негативне, показати шкідливість його існування в демократичному суспільстві. Особливістю сатиричного відтворення є сатирична інтерпретація парадоксальних фактів. У сатиричній замітці використовують сатиричні методи публіцистики — сатиричне удавання, сарказм, гротеск, іронію. Зокрема такі види сатиричного іронізування, як сатирично-хронікальний, іронічного повідомлення й іронічного фразування. До сатирично-хронікального методу вдаються, пишучи сатиричні хронікальні замітки. Сатирично-хронікальний метод відзначається поєднанням інформаційно-хронікального методу і сатиричного іронізування. Сатирично-хронікальному методу не притаманні авторські оцінки в окремих судженнях. Ставлення до описуваних фактів, подій і явищ може бути виражене лише через іронію тропів.

Метод іронічного повідомлення застосовують для написання іронічних заміток, що містять іронічні оцінки відтворених фактів і подій.

У сатиричній замітці застосовують гротескний метод, оснований на зумисному переформуванні, химерному поєднанні дійсності й фантазії, реального й абсурдного, страшного й комічного. Цікавий приклад — сатирична розширена замітка-пропозиція Єгора Соболева з інтернет-видання «Українська правда» (2014. — 22 квіт.):

Ківалов — на вихід

Мені здається, ця людина є символом наших нинішніх викликів. Революція перемогла, але держава надалі переважно в руках людей, які зробили цю державу гнилим непотребом.

Сергій Ківалов — один з ключових архітекторів системи неправосуддя в часи Януковича. При цьому, на відміну від співавтора цієї системи Андрія Портнова, Ківалов не просто не втік. Він не просто в Києві. Він не просто залишається членом парламенту. Він далі оберігає цю систему титушок у мантіях і свій вплив на неї. По-перше, на третій місяць після Майдану Ківалов далі очолює парламентський комітет з правосуддя (!). По-друге, він займається поверненням своїх людей на керівні посади в суди, звідки їх вигнав ухвалений парламентом під тиском людей закон. Минулого тижня ми відбили намагання друга Ківалова очолити Вищий спеціалізований суд з цивільних та кримінальних справ. Але завтра жива легенда неправосуддя та фальсифікацій робить ще більш зухвалу спробу. Через засновану разом з Портновим організацію він у своїй «академії» збирає «наукову спільноту» для висунення трьох представників у Вищу

раду юстиції та двох — у Вищу кваліфікаційну комісію суддів. Це найголовніші для судів органи, які мають займатися очищенням та підбором суддівського корпусу. Закон про початок очищення судів звільнив їх разом із головами судів. І ось Ківалов знову лізе в ці органи. Минулого разу якраз «наукова спільнота» і «делегувала» його з Портновим у ВРЮ, звідки вони й ламали суддів.

Окрім усього, завтра Ківалов кидає виклик діючому уряду. Бо на 29 квітня Міністерство освіти вже скликало збори вищих навчальних закладів у сфері права для формування представництва в органах контролю за судами. Але Ківалов робить свої збори. Давайте допоможемо цьому товаришу зрозуміти, що ми більше не терпітимемо неправосуддя. Завтра одеські активісти підуть на 11:00 на Фонтанську дорогу, 23а, до зеленої зали адмінкорпусу, запропонувати «науковій спільноті» не зловживати терпінням України. Приєднуйтеся усі, хто має можливість. Покажіть жуликам на двері. А правляча коаліція має допомогти людям і вигнати Ківалова з посади голови парламентського комітету з правосуддя. Залишаючи при владі сутенерів, крадіїв та вбивць, ми не маємо жодного шансу побудувати успішну державу. Позбуваймося їх.

Форматом у пресі є *гумористична замітка*, що створюється на основі сатиричних методів трьох типів: *гумористичного удавання, іноскання і пародіювання*. Тип гумористичного удавання, який похвалу перетворює в осуд, поділяють на види: *жартування* (беззлбно-добродушне удавання заради висміювання); *дотеп* (дошкульно-добродійне несподіване викриття заради іронічно-прихованого ствердного сміху); *кепкування, або глузування* (веселе підсміювання, якому притаманне поєднання методів жартування, дотепу й удавання).

Метод іноскання, або, іншими словами, *алегоричний метод*, де героями є свійські тварини, звірі, неживі предмети, абстрактні явища, відповідно до героїв сатиричного відтворення можна поділити на анімальний, предметно-алегоричний, абстрактно-алегоричний. Ось приклад гумористичної замітки, де використано предметно-алегоричний метод, — «А ви вже проголосували за яму на Паньківській?» (Високий Замок. — 2013. — 23 лип.).

А ви вже проголосували за яму на Паньківській?

Юлія Ліщенко

Аби привернути увагу до катастрофічного стану столичних доріг, небайдужі кияни створили у Facebook сторінку для... ями на вулиці Паньківській, 23/85. «Лайкнути» за це «рукотворне чудо» можна за адресою www.facebook.com/pankivskapit.

«Привіт усім! Я — яма. Живу на в'їзді до будинку № 23 на вулиці Паньківській, — “пише” яма на сторінці. — Мені ще немає місяця, але вже скоро буде. Я з'явилася на світ, коли великий сміттєвоз наїхав на люк і створив мене. Я хочу бути великою і гарною. Я живу на затишній вулиці і хочу, щоб до мене приходили люди. А ще я чула, якщо наберу 10 000 лайок, то про мене напишуть у новинах, а коли я наберу 100 000 лайок, то мене покажуть по телевізору. Я так хочу цього! Допоможіть мені, будь ласка!» Уже декілька днів поспіль яма (на фото) бажає своїм віртуальним друзям доброго ранку і викладає у мережу нові фотографії...

Ця гумористична замітка створена гротесковим й алегоричним методами та комічним удаванням (монолог ями) і сатиричної іронії («рукотворне чудо»), гіперболи («наберу 10 000... 100 000 лайок»).

За методом відтворення можна виділити такі замітки, що подають оцінку, зокрема *замітку-репліку*, яка містить коротке заперечення, закид, зауваження, висловлені щодо реальних фактів, подій. Замітка-репліка є своєрідним емоційним відгуком на якийсь виступ, подію. Основною її рисою є настрій. Як приклад — замітка-репліка «Цитата тижня» із львівської газети «Рагуша» (2013. — 24—30 жовт.):

Я не проти одностатевих шлюбів, мені на них глибоко начхати, але я проти того, щоб вони всиновлювали дітей. Мені скажуть, що я повинен адаптуватися й жити в ногу з часом... що ж, я дуже погано ставлюся до нашої епохи, яка робить нормою все протиприродне. І, ризикуючи виглядати старим дурнем, скажу: це мене шокує!

Ален Делон, французький кіноактор, в інтерв'ю газеті «Le Figaro»

За оціночним ставленням автора замітки можна поділити на *позитивні й негативні*. Останні відтворюють негативні факти, містять критичну оцінку.

Залежно від правдивості відтвореної інформації, замітки бувають: *реальні* (відображають справжні події, факти, явища) та *фейкові*. Фейкові замітки, які сьогодні заповнили новітні медіа, є неформатом, тому що містять повністю або частково вигадану інформацію про суспільні події, явища, певних осіб. ЗМІ подають фейкові замітки під виглядом справжніх журналістських матеріалів. Фейкові замітки сатиричного або гумористичного характеру створюються для висміювання або привернення уваги до важливих суспільних проблем чи тенденцій, мають позитивне значення. Ось цікавий приклад такої фейкової замітки із львівської газети «Рагуша» (2013. — 29 серп. — 4 верес.).

Розіграш тижня

Минулого тижня один із користувачів мережі «Фейсбук» вирішив перевірити рівень професіоналізму тисяч українських журналістів і провести невеликий експеримент — перевірити, наскільки рівень копії-постерства української журналістики переважить здоровий глузд. Він написав фейкову замітку про те, що «Український Гімн визнано найкращим у світі». Розрахунок був правильний: на носі була прекрасна дата — День Прапора. Звісно, вість про гімн можна було розмістити на одному зі сайтів фейкових новин, але він вирішив піти далі. Написав листа в три українські відомі гумористичні спільноти з проханням допомоги в експерименті. Відгукнувся адміністратор сторінки «Баба і Кіт». Вони ж і розмістили новину про гімн. Була невелика ймовірність того, що хтось із журналістів може повірити у новину, розміщену на гумористичній сторінці. Але це зробила велика кількість онлайн-нових ЗМІ... «Газета.уа», «Экономические Известия», «Бізнес.уа», «Голос.уа», «Ура-Інформ», «Свідомо», і ще близько 100 видань, серед них і львівські...

Фейкові замітки ще називають «журналістською качкою» або латинським словосполученням «non testatur» чи його скороченням NT, що в перекладі означає «не перевірено». Фейкові замітки з неперевіреною інформацією у якісному ЗМІ — це нонсенс, неформат, грубе порушення етичних принципів якісної журналістики, адже вони завдають шкоди аудиторії ЗМІ, особливо в умовах інформаційної війни Росії проти України.

Ми не поділяємо думки російського дослідника О. Тертичного, викладені в підручнику «Жанры периодической печати», що різновидами замітки є *текстівка*, *анонс*, *анотація*, *міні-рецензія*, *бліц-портрет*, *міні-огляд*, *міні-історія*. Ось наші контраргументи.

Текстівка супроводжує зображення, а саме: ілюстрацію (фотографію, малюнок, рисунок, карикатуру, інфографіку). Основна вимога до текстівки — відповідати зображенню й містити додаткову інформацію, те, що читач періодики не може побачити, або те, що потребує пояснення. Текстівка — короткий жанр, який спирається на метод повідомлення, пояснення, тлумачення, є супровідним до зображення, а не самостійним жанром періодики.

Анонс у перекладі з англійської — оголошення. За змістом анонс — це коротке рекламне оголошення у пресі про теле-, радіо-передачі, культурні заходи (виставки, концерти тощо), воно розраховане на глядача, слухача. Тому анонс — це малий рекламний жанр ЗМІ.

Анотація — це короткий виклад змісту книги, статті, іншого твору, вона також не може бути різновидом замітки, оскільки містить вторинне відтворення, як у рецензії. Первинне було в книзі, статті, іншому творі, тож анотацію правильніше віднести до малих форм рецензії.

Міні-рецензія як стисла оцінка автором мистецького твору чи книги не може бути заміткою, тому що містить вторинне відтворення інформації про об'єкт. Міні-рецензія — це мала форма рецензії.

Бліц-портрет — це мала форма портретної замальовки, покликана відтворити оригінальну рису особистості, яку помітив журналіст під час зустрічі з героєм. Бліц-портрет оснований на нарисовому методі відтворення, тому не може бути заміткою, в якій домінує метод повідомлення.

Міні-огляд — мала форма оглядового жанру, що як метод відтворення використовує панорамування, тому не може бути заміткою, оскільки у ній домінує метод повідомлення.

Міні-історія є малою формою, різновидом замальовки, відтворює оповідним методом якусь характерну історію з життя героя чи героїв.

Отже, формат виду замітки — це втілення сукупності функцій, дотримання етичних принципів, жанрових ознак виду, застосування методу повідомлення, відповідність обсягу, виконання завдань, досягнення суспільно позитивної мети. Щодо перспективи подальшого дослідження, то варто продовжити осмислювати ознаки формату замітки на радіо, телебаченні, в інтернет-виданнях, диференціювати види замітки за іншими критеріями, вивчати формати інших інформаційних, аналітичних і художньо-публіцистичних жанрів ЗМІ.

1. *Бутменчук Н.* Жанри французької та української преси у порівняльному аспекті / Н. Бутменчук // Література. Фольклор. Проблеми поетики : зб. наук. пр. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2013. — Вип. 39, ч. 1. — С. 262—269.
2. *Іващук А. А.* Інтерпретація жанру замітки і факту в сучасному українському журналістикознавстві / А. А. Іващук // Наукові записки Інституту журналістики. — 2007. — Т. 27. — С. 113—115.
3. *Ляпун С. В.* Новые подходы к классификации газетных жанров в теории и практике журналистики [Електронний ресурс] / С. В. Ляпун // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 2: Филология и искусствоведение. — 2011. — № 4. — Режим доступу:

<http://cyberleninka.ru/article/n/novye-podhody-k-klassifikatsii-gazetnyh-zhanrov-v-teorii-i-praktike-zhurnalistiki>.

4. Різун В. В. Нарис з історії та теорії українського журналістикознавства / В. В. Різун, Т. А. Трачук. — К., 2005. — 232 с.
5. Тертичный А. А. Жанры периодической печати : учеб. пособ. / А. А. Тертичный. — М. : Аспект-Пресс, 2000. — 200 с.
6. Чекмишев О. В. Основи професійної комунікації. Теорія і практика новинної журналістики : підручник-практикум / О. В. Чекмишев. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2004. — 129 с.

Ольга Гарматій

ІНФОРМАЦІЙНІ АГЕНТСТВА ЯК ОБ'ЄКТ СУЧАСНИХ ПРАЦЬ УКРАЇНСЬКИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДНИКІВ

Розглянуто сучасні дослідження розвитку та діяльності інформаційних агентств, здійснені українськими і зарубіжними науковцями. Проаналізовано різні підходи до статусу та ролі інформаційних агентств у системі засобів масової інформації.

Ключові слова: *інформаційне агентство, агенційна журналістика, система засобів масової інформації.*

Рассмотрены современные исследования развития и деятельности информационных агентств, выполненные украинскими и зарубежными учеными. Проанализированы различные подходы к статусу и роли информационных агентств в системе средств массовой информации.

Ключевые слова: *информационное агентство, агенционная журналистика, система средств массовой информации.*

Contemporary researches of development and activities of news agencies, conducted by the Ukrainian and foreign scholars, have been studied. Different approaches to status and role of news agencies in mass media system have been analyzed.

Key words: *news agency, news agencies journalism, mass media system.*

Історія розвитку й діяльності інформаційних агентств налічує вже 180 років, але впродовж більшої частини цього періоду інформгентства не викликали серйозного зацікавлення науковців. Підвищення уваги дослідників до інформаційних агентств, яке спостерігається з другої половини ХХ ст., зумовлене насамперед масштабними трансформаціями у світовому інформаційному просторі